
Szélsőjobb pártvezér egy polgári demokráciában

„Nem egy életrajz, hanem *az* életrajz”: büszke kijelentés egy közel félezer oldalas monográfia első lapján. De nem alaptalan. *Aldo Grandi* – a huszadik századi szélsőséges jobb- és baloldali mozgalmak „több könyves” kutatója (lásd Feltrinelli-életrajzáról szóló ismertetésünket a *Klió* 2012/4. számában) – az első, aki Giorgio Almirantéről (1914–1988), a Movimento Sociale Italiano nevű olaszországi neofasiszta párt alapítójáról és vezérééről, születése centenáriumán, halála után több mint huszonöt esztendővel, először írt kutatásokra, dokumentumokra alapozott tárgyilagos pálya-krónikát. A hitelességet ez esetben az információknak nem a szűkössége, hanem a bősége (a média hírek özöne) nehezítette meg, s még inkább az a kétféle, ellentétes elfogultság – kisebbségi rajongás és többségi gyűlölet –, mely a Mussolini-fasizmusnak a demokratikus Olasz Köztársaságban tovább élő intézményes emlékét és megtestesítőjét életében körülvette. Az ilyen feladat nem könnyű és nem hálás: sok munkáért cserébe innen is, onnan is kaphat elfogult, pártos bírálatokat.

Almirante. Egy fasiszta életrajza (Almirante. Biografia di un fascista) című könyve elején Grandi a főszereplőnek nem annyira délolasz nemesi származását emeli ki, mint inkább családja hagyományos kötődését a színház világhoz: a leendő pártvezérben mindig maradt valami színészi-es vonás, hatásos előadó volt, a szó művésze (1–7. o.). Eredeti szakmája, olasztanári indulása szintén gyakran nyilvánult meg beszédeiben, írásai-ban klasszikus idézetek, reminiscenciák formájában. De igazi hivatása az újságírás lett, akárcsak ifjúkora (és egész élete) bálványának, a feketeinges „Ventennio” diktátorának, Mussolininek (legalábbis Indro Montanelli szerint). Grandi nagy terjedelemben, több mint száz oldalon át (8–135. o.) taglalja Almirante kezdeti politizálását a fasiszta rezsim ifjúsági szervezetében, újságírói-szerkesztői tevékenységét a *Roma Fascista*, az *Il Tevere* és a *La Difesa della Razza (Fajvédelem)* című rendszerpárti lapokban, különös figyelemmel rasszista és antiszemita cikkeire, kritikáira, denunciálásaira, propagandájára, melyek életútja legfőbb botránykövei maradtak, egyszer-

smind az egyedüli elemei a zsarnokság alatti pályafutásának, melyeket köztársasági politikusként megtagadott és elítélt. Részleges önkritikájával nehezen összeegyeztethető módon azonban mindig vállalta együttműködését a náci bábállammal, az úgynevezett Olasz Szociális Köztársasággal, ismertebb nevén Salò-i Köztársasággal (melynek elnevezése még majdani pártja névválasztásában is szerepet játszott): karrierje csúcára a salò-i („repubblichino”) kultuszminisztérium államtitkáráként jutott, nyíltan uszítva „végtelen intoleranciára” és kollaborálva olyan gyilkos alakokkal is, mint a partizánvadász Junio Valerio Borghese (lásd róla szóló írásunkat a Klió 2009/2. számában).

A felszabadulás (1945. április 25.) után Almirante, partizánbosszútól tartva, menekült, bujkált, inkognitóban élt, pedig senki sem vadászott rá, szerencsésen megúszott minden felelősségre vonást, mígnem az 1946-os amnesztiának köszönhetően fellélegezhetett (135–142. o.). Igaz, a szegénység szorítását még jó ideig érezte; de a nélkülözések közepette is belekezdett a pártszervezésbe: „rendkívüli munkabírással, dinamizmussal, rendszerré emelt voluntarista elkötelezettséggel, mindent megjegyző, páratlan memóriával, teátrális beszédekkel” 1947-ben létre hozta az MSI-t, melynek már első kongresszusán, a következő évben, 1948-ban a titkára lett (142–154. o.). Fasiszta utódpártot létrehozni a köztársasági-demokratikus Olaszországban, melynek alkotmánya „expressis verbis” tiltotta „a felosztott fasiszta párt bármely formában való újjászervezését” nem volt könnyű dolog. Még nehezebb lehetett elviselni az elutasításnak, a kirekesztésnek, a megbélyegzésnek, a gyűlöletnek és a megvetésnek azt az egységfrontját, mely Almirante és újfasisztái ellen mintegy nagykoalícióba tömörítette az egymással legellenségesebb pártokat-erőket is, a kommunistáktól a szocialistákon és a liberálisokon át a kereszténydemokratákig. Újfént megmutatkozott, hogy a politikus egyik legdöntőbb sikertényezője a „vastag bőr”, a rinocéroszpáncél, melyről leperegnek a parlamenti támadások, becsmérlő újságcikkek, zajos tüntetések, bírósági perek nyilai. Almirante bírta kötélidegekkel (155–202. o.). Valamivel nehezebben tűrte a belső konfliktusokat, a pártjabeli hatalmi harcokat, vitáját a szélsőjobb filozófusával, a „tradicionalista” Julius Evolával, aki bírálta kompromisszumait, valamint a katolikus erkölcsítészek és maga az egyház pálcatorrését a válásjogot ellenző, a család keresztényi szentségét hirdető pártember zűrös magánélete, „bigámiája” fölött (203–217. o., vö. 69–75. o.).

Grandi rámutat arra a paradoxonra, hogy miközben Almirante és pártja mindinkább „megszelídült”, demokratizálódott, legalábbis elfogadta a parlamentarizmust, részben taktikai kényszerből, részben mert „domesztiká-

lódott” a demokratizmusban, ellenségei egyre könyörtelenebbé váltak, az MSI betiltását követelték, aktivistáit terrorizálták, olykor meg is ölték, a pártvezetőt néha szónokolni sem engedték stb. A fasiszta veszély elleni retorika akkor járt csúcspontjára, mikor az olasz demokrácia legveszedelmesebb ellensége már az ultrabal terrorizmus volt, a Vörös Brigádokkal és hasonló vérengző alakulatokkal (218–288., 326–328). A „túlélő” Borghese 1970-es pancser-puccsától távol maradva, Almirante békésebb fegyverekhez nyúlt: 1971-ben „az olasz parlamentarizmus történetének leghosszabb beszédét” mondta el, kilenc órában keresztül szónokolva a Trentino-Alto Adige német ajkú lakosságának nyelvhasználatáról szóló törvényjavaslatot ellenezve (289–296. o.). Ugyanezen évben és a későbbiekben elért jelentős, huszonegy százalékos körüli választási sikereit politikai ellenfelei eredménytelenül próbálták ellensúlyozni lejárató kampányokkal, pereskedésekkel vagy olyasfajta akciókkal, hogy egy „autogrill”-ben nem szolgálták ki, nem engedték enni (297–328. o.).

A Pino Rauti-féle radikáljobbos-antidemokratikus „árulók” pártszakadása nem tudta megállítani az MSI „demokratikus menetelését”, azt viszont már az 1988-ban elhunyt Almirante nem élte meg, hogy utódja, Franco Fini benavigálta a jobbközép Berlusconi-kormányba a nevét is elhagyó, Alleanza Nazionale (Nemzeti Szövetség) átalakult-átlényegült, mindaddig örök-ellenzéki „posztfasiszta” pártot (328–404. o.). A hatalmához és Mussolini-kultuszához haláláig ragaszkodó, az „eurojobb” kialakulása idején is a halálbüntetés visszaállítását szorgalmazó Almirante (357–423. o.) nem élhette meg Európa nagy szabadságévét, 1989-et, a vasfüggöny és a berlini fal lebontását és az úgynevezett „második köztársaság” születését sem. Jelképesen?

Aldo Grandi bio-monográfiája szuggesztív, részletes és pontos krónikáját adja egy különös és nem jelentéktelen emberi-politikusi pályáivnek, de az aprólékos rekonstrukció mintha adós maradna Almirante és pártja ideológiájának elemzésével és fejlődésrajzával. Ez már más szerzőkre marad, akik az úttörő munkát aligha nélkülözhetik.

Aldo Grandi: *Almirante. Biografia di un fascista* [Almirante. Egy fasiszta életrajza], Sperling & Kupfer, h. n. 2014. 453 o.

Madarász Imre